

Diskurzuskeretezés a norvég digitális kommunikációban

Jelige: JegesElefánt

Lezárás dátuma: 2023. január.

„(...) amiről a Tathágata tudja, hogy
valótlan, hamis és haszontalan, továbbá
másoknak kellemetlen és bántó is: azt nem
mondja. (...)” (MN 58, páli)

1. Bevezetés

A digitális világ, jóllehet a koronavírus világjárványt megelőzően is szerves részét képezte mindennapi életünknek, azonban a digitális kommunikáció térnyerése a járvány legnehezebb időszakai alatt és azt követően is fokozatosan nőtt. Zoom, Teams és egyéb platformok rutinos felhasználóivá váltunk, s ezek az újonnan elsajátított kompetenciák a nyelvre is folyamatosan kifejtik hatásukat. Gondoljunk csak azokra az új helyzetmondatokra, amelyek szinte minden online órán vagy értekezleten elhangozhatnak, mint például; „Le vagy némítva, nem hallunk téged.” vagy „Látják a képernyőmet?”. Ezek a frazémák éppúgy természetessé váltak számunkra, mint a „Jó reggelt kívánok!” vagy a „Jó estét!”. A digitális kommunikáció tehát nemcsak hatással van a nyelvre, hanem formálja is azt, és ezáltal olyan nyelvi formák, szabályok alakulnak ki, amelyek offline diskurzus során sokszor értelmezhetetlenek lennének. A modern értelemben vett digitális kommunikáció tehát a nyelvészet által még ismeretlen területek feltérképezésének lehetőségét kínálja. A diskurzuskeretezés segítségünkre lehet a nyelv kreatív felhasználási lehetőségeinek vizsgálata során, azt nem elfeledve azonban, hogy a digitális kommunikációt a valós időben és térben zajló diskurzustól elkülönítve, önálló területként érdemes kezelni (Beaulieu, Sarker & Sarker, 2015).

A digitális kommunikáció térnyerése, az internetes platformokon kialakuló politikai diskurzusok száma is nő. A politikai kommunikáció modern színtere az internet, azon belül is a különböző közösségi média platformok. Jonas Gahr Støre, Norvégia jelenlegi miniszterelnöke is rendszeresen használja a Facebookot – amely egy közösségi média platform – különböző politikai információk közlésére, a választókkal való kapcsolattartásra. Støre a norvég munkáspárt, az Arbeiderpartiet (AP) jelenlegi miniszterelnöke. Rendszeresen oszt meg bejegyzéseket társadalmi problémákról, az ukrajnai háborúról, az energetikai vészhelyzetről, jótékonyági akciókról, és olykor a magánéletéről is. Ezek összessége képezi Støre nyilvános Facebook oldalát, ahonnan egy jótékonyági akcióval kapcsolatos bejegyzést választottunk ki, és a bejegyzés alatti kommenteket vizsgáljuk diskurzuskeretezés szempontjából. A

diskurzuseretezés elméleti háttérének ismertetését, - amikor is kitérünk a digitális világ egyes aspektusaira, a diskurzus és a politikai kommunikáció pontos meghatározására -, egy digitális, politikai jellegű diszkurzív folyamat elemzése követi majd. A dolgozat célja a diskurzuseretezés lehetőségeinek megismerése a digitális kommunikáció szempontjából, annak különböző aspektusainak feltárása, valamint a komment szekcióban kialakuló diskurzusok rendszerének leírása.

2. Problémafelvetés

A dolgozat előkészületei során több olyan problémába ütköztünk, amelyeket valamilyen módon fel kell tudnunk oldani, hogy a diskurzuseretezés digitális környezetben, pláne norvég perspektívából nézve tárgyalhatóvá váljon. Egyrészt, a Lakoff, Dean és Hazen (2004) által kidolgozott, metaforákra épülő kognitív nyelvészeti elmélet a politikai diskurzust mindeközéig amerikai perspektívából közelítette meg, amely egy olyan, a berendezkedésében egészen eltérő országra, mint Norvégia, nem alkalmazható megfelelően. A diskurzuseretezés megértéséhez azonban, minthogy a metaforák a kognitív nyelvészet kutatási területeinek hangsúlyos részét képezik, elengedhetetlen kidolgoznunk az amerikai, kétpólusú demokrata-republikánus tengelyen mozgó metaforapár norvég megfelelőjét. Így a dolgozat első célkitűzése és egyben hipotézise is, hogy;

Geroge Lakoff (2014) által leírt állam-család metafora a tárgyalt ország, azaz a diskurzus földrajzi kontextusától függően változik, új metaforákkal bővíthető.

A metafora-kérdéskör tisztázása után, a dolgozat elemzés részében a diskurzuseretezést gyakorlati szempontból közelítjük meg. Jonas Gahr Støre eredeti bejegyzésével párhuzamba állítva vizsgáljuk a komment szekcióban érkezett hozzászólásokat, és arra keressük a választ, hogy a felhasználók milyen esetekben és hogyan alkalmaznak diskurzuseretezési módszereket, így a második hipotézisünk a következőképpen alakul:

A felhasználók, akik nem értenek egyet Jonas Gahr Støre eredeti bejegyzésével, diskurzuseretezést alkalmaznak a hozzászólásaikban.

3. Módszertan

Az 1990-es évektől egyre nagyobb teret követel magának a Critical Discourse Analysis, azaz a kritikai diskurzus elemzés (CDA), amely egy „olyan elméleti és módszertani irányzatok gyűjtőfogalma, melyek a mikro szintű nyelvi elemzést a kontextus, azaz a makro szint vizsgálatával ötvözik.” (Szilczl, 2018:3). Szilczl (2018) hozzáteszi továbbá, hogy a CDA célja

a nyelvi elemzésen keresztül elsősorban az, hogy bemutassák a rejtett ideológiákat, amelyek befolyásolják, hogy az emberek miként gondolkodnak különféle társadalmi jelenségekről. Van Dijk (2015), aki a CDA egyik meghatározó kutatója, a következőképpen definíciót vázolja fel:

Critical discourse analysis (CDA) is a type of discourse analytical research that primarily studies the way social power abuse, dominance, and inequality are enacted, reproduced, and resisted by text and talk in the social and political context. With such dissident research, critical discourse analysts take explicit position, and thus want to understand, expose, and ultimately resist social inequality.¹ (Van Dijk, 2015:352)

Fairclough és Wodak (1997), valamint Szilczl (2018) is osztja a következő alapfeltevéseket a CDA-ról, azonban mi most Huckin, Andrus és Clary-Lemon (2012) kutatására hivatkozunk, mivel az a módszertan különböző iskoláit összevetve, a módszertan iskolákon átívelő ismerveit összegezi, amelyek a következők:

CDA systematically grounds its analyses in both quantitative and qualitative attention to linguistic details.

CDA routinely engages texts that reflect inequality or other abuses of power.

As a consequence of point 2, CDA is always critical and explanatory.

CDA draws on a wide repertoire of text linguistic tools.

CDA is eclectic, drawing on a wide variety of scholarly disciplines, concepts, and research methods.

CDA typically makes use of multiple texts and even large corpora of texts.

CDA takes into account textual silences, implicatures, ambiguities, and other covert but powerful aspects of discourse.

In the interest of reaching a broad lay audience, CDA tries to minimize the use of academic jargon.² (Huckin, Andrus, Clary-Lemon, 2012:109)

¹ A kritikai diskurzuselemzés (CDA) a diskurzuselemző kutatás egy olyan típusa, amely elsősorban azt vizsgálja, hogy a társadalmi hatalommal való visszaélést, a dominanciát és az egyenlőtlenséget hogyan valósítják meg, hogyan termelik újra és hogyan kerülnek el a szöveg és a beszéd által a társadalmi és politikai kontextusban. Az ilyen „másképpen gondolkodó” kutatás által a kritikai diskurzuselemzők nyíltan állást foglalnak, és így kívánják megérteni, leleplezni és végső soron ellenállni a társadalmi egyenlőtlenségnek. (saját fordítás)

² A CDA elemzéseiben a nyelvi elemeket szisztematikusan, kvalitatív és kvantitatív szempontból is vizsgálja. A CDA rendszeresen foglalkozik olyan szövegekkel, amelyek egyenlőtlenséget vagy más hatalmi visszaéléseket tükröznek. A 2. pontból következően a CDA mindig kritikus és magyarázó jellegű. A CDA a szövegnyelvészeti eszközök széles repertoárját használja. A CDA eklektikus, a legkülönbözőbb tudományágakból, fogalmakból és kutatási módszerekből merít. A CDA jellemzően több szöveget, akár nagy szövegtörzseket is felhasznál. A CDA figyelembe veszi a szövegbéli elhallgatásokat, az implikaturákat, a kétértelműségeket és a diskurzus egyéb rejtett, de erőteljes aspektusait. A széles, laikus közönség elérése érdekében a CDA igyekszik minimalizálni a tudományos szakzsargon használatát. (saját fordítás)

Szilczl (2018) kifejti, hogy a CDA egyik legfőbb ismérve a szemléletmódját tekintve, hogy konstruktivista, azaz elfogadja, tényként kezeli azt a nézetet, hogy a nyelv képes formálni a valóságot, sőt meg is teremti azt. Amennyiben a megismerés tehát nem objektív igazságok feltárását jelenti, hanem bizonyos nyelvi kategóriák észlelését, úgy a megismerést diszkurzív terméknek kell tekintenünk. Jørgensen és Phillips (2002) alátámasztja a fentieket, amikor kifejtik, hogy a diszkurzív gyakorlatokat, amikor – tágabb értelemben véve – szövegeket hoznak létre és fogyasztanak (produkció és befogadás), a társadalmi világ alakításának egyik fontos formájának kell tekinteni. A diszkurzív gyakorlatok ugyanis hozzájárulnak a társadalmi identitások és kapcsolatok alakításához, valamint a társadalmi és kulturális újratermelés részben a mindennapi élet diszkurzív folyamati révén jöhet létre.

Fairclough (1993) három különböző elemzési dimenziót definiál, amelyek a következők: a) *text*, b) *discursive practice* és c) *social practice*. Szilczl (2018) értelmezését követve az a) valójában a szöveg mikroszintű elemzése, azaz a nyelvi struktúrák feltárása és leírása, a b) foglalkozik a diszkurzív folyamatok értelmezésével, azaz a „diszkurzív gyakorlat termelő és értelmező folyamati közötti kapcsolat feltárásával” (Szilczl, 2018:15). A c) a *társadalmi gyakorlat* pedig a tágabb értelemben vett kontextus, tehát a társadalmi események, intézmények, esetleg politikai viszonyok, történelmi perspektívák bemutatása, amelyek a kommunikációs folyamatra befolyással bírnak.

A diskurzuseretezés nem pontosan ezzel a terminussal megnevezve, de lényegében pont a *framing* lényegét megragadva már szerepel a modellben. Némi terminusbéli módosítással a diskurzuseretezés is explicit módon szerepeltethető a modellben, ha előtte néhány feltevést elfogadunk. Van Dijk (2006) a következőket írja a *társadalmi reprezentációkról* (social representation), valamint a *mentális modellekről* (mental modell):

We have assumed that mental models on the one hand embody the personal history, experiences and opinions of individual persons, but on the other hand also feature a specific instantiation of socially shared beliefs. Most interaction and discourse is thus produced and understood in terms of mental models that combine personal and social beliefs.³ (Van Dijk, 2006:369)

Egy korábbi tanulmányban (2001), melyben a CDA módszertani jellemzőit definiálja, megállapítja, hogy a CDA egyik alapvető kutatási területe az olyan diszkurzív struktúrák

³ Feltételeztük, hogy a mentális modellek egyrészt megtestesítik az egyes személyek személyes történetét, tapasztalatait és véleményét, másrészt viszont a társadalmi meggyőződések konkrét példáit is tartalmazzák. A legtöbb interakció és diskurzus tehát olyan mentális modellek alapján jön létre és érthető meg, amelyek ötvözik a személyes és a társadalmi meggyőződéseket. (saját fordítás)

feltárása, amelyek a befolyásolják, módosítják, esetleg átírják a *mentális reprezentációkat* (Van Dijk, 2001).

Amennyiben most átnézzük a diskurzuskeretezés tudományos eredményeit, meglátjuk majd, hogy a mentális modellek és azok diszkurzív gyakorlat során történő befolyásolása, valamint a diskurzuskeret és a diskurzuskeretezés között valójában csak terminusbéli eltérés állapítható meg. A diskurzuskeret ugyanis a George Lakoff (2014) által leírt definíció alapján olyan mentális struktúrák, amelyek meghatározzák, alakítják a világról alkotott nézeteinket. Cukier, Mayer-Schönberger és Véricourt (2021) ugyanezt úgy írják le, hogy a *mentális modellek* valójában olyan, a világról alkotott kognitív reprezentációk, amelyek segítségével a világ befogadhatóvá válik, hiszen mentális modellek nélkül a körülöttünk lévő valóság a túlságos részletgazdagságából adódóan befogadhatatlan volna. Majd hozzátesszik, hogy „the mental models that we choose and apply are frames: they determine how we understand and act in the world.” (Cukier, Mayer-Schönberger és Véricourt, 2021: 5) Alapvető definícióink közé tartozik továbbá a diskurzuskeretezés Entman (1993) féle meghatározása, aki elsőként foglalkozott a keretezéssel a kommunikációelméleten belül:

To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation for the item described.⁴ (Entman, 1993:52)

Továbbá, a fentiek értelmében elfogadjuk, és a dolgozatunkban alkalmazzuk azt az elemzésre vonatkozó nézőpontot, amely úgy szól, hogy „nemcsak a szavakat, mondatokat kell figyelembe vennünk, hanem magát a tudáskészletet és az elköteleződéseket, melyek a szövegek révén megjelenítésre kerülnek, s melyeket a befogadók felhasználnak értelmezésük során.” (Szilczl, 2018:17). Szilczl (2018) ezeket összefoglaló néven kereteknek nevezi.

A Fairclough-i (1993) modell mindezek alapján annyiban módosul, hogy a szövegnyelvészeti elemzést követően a *diszkurzív gyakorlat* értelmezése során a jelentésképzés folyamatát úgy vizsgáljuk, hogy a mentális modelleket, tehát a diskurzuskereteket értelmezzük, valamint a diskurzuskeretezés folyamatát, annak módozatait állapítjuk meg. A társadalmi kontextust előzetesen ismertetjük, így a dolgozat elemzés második részében a mikroszintű egységekre, tehát a nyelvi elemekre, valamint a makroszintű jelenségekre, tehát a diskurzuskeretekre koncentrálunk. A dolgozat korpusza 63 kommentből épül fel, amelyeket

⁴ A diskurzuskeretezés során az észlelt valóság valamely részének kiválasztása és annak a kommunikációs kontextusban szálensebbé tétele történik egy bizonyos probléma definíció, kauzális interpretáció, morális értékítélet és/ vagy egy kezelési javaslat, népszerűsítése érdekében. (saját fordítás)

Jonas Gahr Støre - adománygyűjtésről szóló - bejegyzésére reagálva osztottak meg. A kommenteket módosítás nélkül összegyűjtöttük, majd tartalom és diskurzuskeretezési technika alapján osztályoztuk. A diskurzuskeretezési technikák meghatározása során a Gail T. Fairhurst, Robert A. Sarr (1996) által leírt típusokat követtük, amelyeket az elemzés részben ismertetünk.

4. Terminusok

Az elméleti háttér bemutatása előtt muszáj megemlítenünk, hogy a diskurzuskeretezés terminológiai bázisa némi tisztázást igényel. Ahogy azt Agnieszka Pluwak (2011) is leszögezi;

No article or book on the concept of framing begins with an introductory statement other than its categorization as a „fractured paradigm” or „scattered conceptualization.”⁵ (Pluwak, 2011:1)

A *framing* egy meglehetősen töredezett paradigma, amit használ többek között a pszichológia, a szociológia, a médiatudomány, a kognitív tudományok és a nyelvészet is. Az erősen interdiszciplináris jelleg tehát adott, viszont ennek ellenére a legtöbb szakkikk és könyv pusztán *framing*nek nevezi a kognitív és a nyelvi folyamatokat is. A dolgozatban tárgyalni fogjuk mindkettőt, amely indokoltá teszi a két eltérő, ám egymásra hatással bíró jelenség distinkcióját. Ennél fogva amikor a nyelvi *framinget* említjük, *diskurzuskeretezésre* hivatkozunk, amikor pedig a kognitív folyamatokra térünk ki, a *kognitív keretezés* terminust alkalmazzuk. Hasonlóképpen járunk el a *diskurzuskeret* és a *kognitív keret* terminusok használatakor. Ki kell emelnünk továbbá, hogy a dolgozatban a *közösségi oldal* kifejezést a *közösségi média* szinonimájaként használjuk, habár a közösségi média egy felsőbb kategória, amelybe beletartoznak azok a platformok is, ahol a vizuális tartalmak hangsúlyosabbak az írott szövegnél. Az elemzés során használjuk a *feladó* és a *befogadó* terminusokat, de amikor a kommunikációs folyamatban elfoglalt hely kevésbé fontos, akkor az *aktor(ok)* kifejezésen kívül a digitális térben megszokott *felhasználó* és *kommentelő* terminusokat is alkalmazzuk.

Nem kevésbé összetett és egyben töredezett paradigma maga a diskurzus terminus sem, hiszen, ha csak az angolszász területet nézzük, ott gyakran elmarad a distinkció a szöveg és a diskurzus között, míg francia területen a diskurzus elidegeníthetetlen fogalom a társadalomelmélet repertoárjából. Szilczl (2018) rávilágít, hogy James Gee (1990) már tett javaslatot a diskurzus kétértelműségének feloldására, amikor kísérletet tett bevezetni a Diskurzus, tehát nagybetűvel írt, és a diskurzus, tehát a kisbetűvel írt változatot. Előbbi a társadalmi mechanizmusok, a hatalom, a rejtett szabályrendszerek reprezentációja, míg az

⁵ A keretezésről szóló egyetlen cikk vagy könyv sem kezdődik más bevezetővel, mint a fogalom "töredezett" vagy „szétszórt” paradigmaként való osztályozásával. (saját fordítás)

utóbbi a konkrét, vizsgált szöveg. Jelen dolgozatunkban azonban elfogadjuk, hogy a diskurzus formálja a társadalmilag elfogadott jelentésértelmezéseket, valamint, hogy a nyelv instabilitásából adódóan a jelentés sohasem lehet állandó, a diskurzusok így folyamatosan újra alkotják az érzékelt valóságot. Amellett viszont nem mehetünk el, hogy a politikai diskurzusok legáltalánosabb jellemzője a hatalomért való harc és annak megtartása, így bevezetjük a Foucault-féle (1998) definíciót is, s így a diskurzust két perspektívából vizsgáljuk;

A diskurzus látszólag talán jelentéktelen dolog, de jellemző tilalmai hamar felfedik kapcsolatát a vággyal és a hatalommal. [...] A történelem szüntelenül arra oktat minket, hogy a diskurzus nemcsak egyszerűen tolmácsolja a küzdelmeket és az uralmi rendszereket, hanem érte folyik a harc, általa dül a küzdelem; tehát a diskurzus az a hatalom, amelyet az emberek igyekeznek megkaparintani." (Glózer, é.n. idézi Foucault, 1998: 51.)

5. Elméleti háttér

A következőkben összefoglaljuk a diskurzuskeretezés elméleti háttérét. Először szükségesnek tartjuk tisztázni a közösségi média modern működési elvét, hogy megismerjük a digitális diskurzus kialakulásának háttérét. Ezután definiáljuk a *diskurzus* és a *politikai kommunikáció* terminusokat, majd részleteiben kitérünk a kognitív és nyelvi keretezés folyamatának bemutatására. Korábban már említettük, és az később valóban betekintést is nyújtunk a norvég politikai élet releváns részleteibe.

5.1. A digitális világ

Amikor valós időben és térben, tehát offline zajló társalgást vizsgálunk, akkor kevésbé jut eszünkbe feltenni a kérdést, hogy a kommunikációs partnerek hogyan és miért kerültek egymással kapcsolatba. Persze a partnerek egymáshoz viszonyított társadalmi helyzete fontos lehet, de ebben az esetben is az eleve egymással kapcsolatban álló felek tulajdonságait írjuk le. A digitális diskurzusok, különösen a közösségi média felületeken végbemenő kommunikációs folyamatok esetében azonban már eleve az is kérdéses, hogy a folyamatban résztvevők hogyan lépnek egymással kapcsolatba, ki és miért alakíthat egy politikai diskurzust.

A digitális világ és a mai internet, valamint az arra épülő gazdasági rendszer szerencsére gazdagon kutatott téma. Shoshana Zuboff (2019) *reality business*nek nevezi azt a folyamatot, amikor egy adott interneten működő vállalat (Google, Amazon, Facebook stb.) a felhasználókról összegyűjtött viselkedési adatok alapján a felhasználó számára leginkább kedvező, tehát minél kevésbé diszsonáns információt juttat el, ezzel alakítva a felhasználó elé tárt valóságot. Emiatt fordulhat elő például, hogy nincs két egyforma Facebook hírfolyam, tehát nincs két felhasználó, akik pontosan ugyanazokat a bejegyzéseket látja. A bejegyzésekkel, így

a különböző diskurzusokkal való interakció csak akkor valósulhat meg, ha a közösségi média platformot működtető mesterséges intelligencia az összegyűjtött viselkedési adatok alapján a bejegyzést a felhasználó számára relevánsnak ítéli meg. Zuboff (2019) leszögezi, hogy ez az eljárás korábban lehetővé tette, hogy úgynevezett célzott hirdetéseket hozzanak létre az adat, a közösségi oldal „melléktermékének” eladása által, ma pedig már a viselkedés-szabályozás is lehetséges, amely egy sokkal kedvezőbb gazdasági modellnek bizonyul;

In order to achieve these economies, machine processes are configured to intervene in the state of play in the real world among real people and things. These interventions are designed to enhance certainty by doing things: they nudge, tune, herd, manipulate, and modify behavior in specific directions by executing actions as subtle as inserting a specific phrase into your Facebook news feed, timing the appearance of a BUY button on your phone, or shutting down your car engine when an insurance payment is late.⁶ (Zuboff, 2019:392)

Wu Youyoua, Michal Kosinskib és David Stillwella (2015) kutatásából kiderül, hogy a fent vázolt folyamatot kiegészítve, szerves egységnek tekinthető egy olyan, a 2010-es években bevezetett – és ma is az internetes népszerűség egyik legmeghatározóbb mértékegysége – funkció, amely tulajdonképpen mára egy teljesen hétköznapi szó a magyar nyelvben is: a *like* (magyarul egyszerűen csak *lájk*). Amikor kifejezzük az egyetértésünket vagy a tetszésünket egy adott témával kapcsolatban, valójában megannyi viselkedéssel kapcsolatos adatot halmozunk fel a közösségi média platformok adatbankjaiban. A bejegyzésekkel való ilyenemű interakcióból kinyert adat segítségével pedig teljes és helytálló profilok alkothatók a felhasználók személyiségéről. A fent említett vizsgálat során megállapították, hogy adott számítógépes modell 300 adatpont (like) segítségével pontosabban helyezi el az elemzett alanyt egy öt személyiségjegyből álló skálán, mint az alany házastársa, barátai vagy egyéb ismerősei.

Moreover, computer models showed higher interjudge agreement and higher external validity (computer-based personality judgments were better at predicting life outcomes and other behaviorally related traits than human judgments). The potential growth in both the sophistication of the computer models and the amount of the digital footprint might lead to computer models outperforming humans even more decisively.⁷ (Kosinski et al., 2015:1039)

⁶ E célok elérése érdekében a gépi folyamatok úgy vannak beállítva, hogy azok beavatkozzanak a valós világban zajló, valós emberek és dolgok közötti folyamatokba. Ezeket a beavatkozásokat úgy tervezték, hogy az alábbi dolgok elvégzésével növeljék a biztonság érzetét: lökdösik, hangolják, terelik, manipulálják és bizonyos irányokba módosítják a viselkedést olyan finom műveletek végrehajtásával, mint egy adott mondat beillesztése a Facebook hírfolyamba, a telefonon lévő VÁSÁRLÁS gomb megjelenésének időzítése, vagy az autó motorjának leállítása, ha késik a biztosítási díj befizetése. (saját fordítás)

⁷ Ezen túlmenően a számítógépes modellek nagyobb egyezést mutattak az ítéletek között és nagyobb külső érvényességet (a számítógépes személyiségértékelések jobban megjósolták az élet kimenetelét és más, viselkedéssel kapcsolatos tulajdonságokat, mint az emberi értékelések). A számítógépes modellek kifinomultságának és a digitális lábnyomok mennyiségének potenciális növekedése ahhoz vezethet, hogy a számítógépes modellek még jelentősebb mértékben felülmúlják az embereket. (saját fordítás)

Ezek az alapvetések a digitális gazdasági folyamatokról segítenek megérteni, hogy hogyan alakulnak ki a virtuális térben a különböző diskurzusok, és azokban hogyan és kik vesznek, illetve vehetnek részt. Nem elhanyagolható tény ugyanis, hogy mely aktorok alakítják a politikai diskurzusokat. A viselkedési adatok alapján tehát kiszámítható, hogy az adott felhasználóból mely diskurzus válhat ki reakciót. Az ilyen jellegű konklúziók növelik a felhasználó számára releváns bejegyzések számát. Minél több a releváns bejegyzés, annál többször és intenzívebben lép interakcióba a felhasználó az elé tárt bejegyzésekkel. Ahogy nincs két egyforma személyiség, úgy nincs két egyforma adathalmaz sem, amelyek alapján a bejegyzések sorrendje generálható. Így valójában a közösségi média a felhasználó elé tárt bejegyzéseken keresztül minden felhasználó számára egyedi, virtuális pszeudo-valóságot kínál. A személyre szabott valóság mindig olyan információt tartalmaz, amely a felhasználó számára releváns. A relevancia megállapítható a reakció mértékéből, mint például, hogy az adott bejegyzés utálatot vagy éppen örömet vált ki. Ebben az esetben az interakcióra való esély mértéke nő. Egy bejegyzés releváns lehet azonban pusztán azért is, mert a felhasználó érdeklődik az adott téma iránt. Az tehát, hogy egy politikai bejegyzés – konkrét keresési eljárás nélkül – elérhető-e a felhasználó számára, attól függ, hogy az adott diskurzus tartalmaz-e olyan információt, amely releváns. A relevanciából következik a reakció, ami valójában nem más, mint a diskurzus alakításában való részvétel, melynek módozatai igen eltérőek lehetnek. A fellebb említett *lajk* funkció vagy a hozzáfűzött komment is a diskurzus aktív alakításának egy-egy digitális megnyilvánulása.

5.2. A diskurzuserkeztés

A diskurzuserkeztés, avagy a *framing* több tudományterület, köztük a pszichológia és a szociológia kutatási témái közé is besorolható. Elég csak arra gondolnunk, hogy a pszichológiában például a kereteztés (diszkurzív és kognitív szempontból is) hasznos terápiás módszernek bizonyul a behaviorista iskola módszertani készletében. A dolgozatunk szempontjából azonban két fontos momentumot kell megemlítenünk. Az egyik Entman (1993) *Toward clarification of a fractured paradigm* című tanulmánya, amely az első arra irányuló kísérletek közé tartozik, amelyek a kommunikáció elmélet alá sorolva egyszersmind megkísérelt egy egyszerűsített definícióval szolgálni. A másik meghatározó mű Lakoff et al. (2004) magyar fordításban is megjelent könyve, amely eredetileg a *Don't Think of an Elephant* címet viseli. Ez utóbbiról vélekedik Lakoff úgy a könyv egy későbbi utánnyomásában (2014), hogy az első megjelenés által lett a *framing* a közbeszéd tárgya, s általa kezdődhetett el egy szélesebb körű tudatosodás a (politikai) médiafogyasztással kapcsolatban. Mindenesetre, ha

mást nem is, azt biztosan népszerű tudományos tényvé tette, hogy a keretek negációja ugyanúgy előhívja a keretet, ahogy a kötet címéből is kiderül. Tehát, ha azt mondják, ne gondoljak valamire, a kognitív keret ugyanúgy aktiválódik. Jelen dolgozatunkban is gyakran fogunk utalni a Lakoff által kidolgozott tudományos munkákra, de fontos újra megjegyeznünk, hogy különbséget fogunk tenni a kognitív és a diszkurzív folyamatok között.

Mindazonáltal, ha a diskurzuserkeztést megpróbáljuk definiálni, úgy hamar észrevesszük, hogy míg Lakoff (2014) arról beszél, hogy a diskurzuserkeztés során olyan nyelvi elemek kiválasztása történik, amely illeszkedik a beszélő nézeteihez, s amely nyelvi elemek segítségével a befogadó rávehető a saját nézeteinek megváltoztatására. Ezáltal a nyelv a kognitív folyamatok közvetítésének eszközévé válik. Addig Szilágyi (2019) viszont már azt írja, hogy „A kereteztés pályákra tereli a gondolkodást, meghatározhatja, hogy miként gondolkozik egy társadalom vagy egy közösség különféle problémákról és jelenségekről.” (Szilágyi, 2019). Ez utóbbi esetben nem egyértelmű, hogy a kereteztést a kognitív folyamatokra érti-e, avagy a konkrét beszédhelyzetre, amelyben a diskurzuserkeztés, mint folyamat zajlik. Ezért mi, amikor diskurzuserkeztésről beszélünk, akkor a már korábban idézett, Entman (1993) által leírt definíciót vesszük alapul:

To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation for the item described. (Entman, 1993:52)

Azt a diszkurzív folyamatot, amely során az észlelt valóság egyes elemeit a nyelv által a befogadó számára szálensebbé tesszük, diskurzuserkeztésnek nevezzük. Az aktuális diskurzuserban létrejött diskurzuserketet pedig a következő, szintén Entman (1993) által leírt módon definiáljuk:

Frames highlight some bits of information about an item that is the subject of communication, thereby elevating them in salience.⁸ (Entman, 1993:53)

Dolgozatunkban tehát a „diskurzuser” jelző a keret és kereteztés szavak előtt mindig azt jelzik, hogy az aktuális beszédhelyzetben végbemenő nyelvi folyamatokat tárgyaljuk. Nem mehetünk el azonban amellett, hogy a kognitív folyamatok igen fontos részét képezik a kereteztésről szóló kutatásoknak, így érdemes, sőt elengedhetetlen az erre vonatkozó eredmények ismertetése. Lakoff (2014) úgy fogalmaz a kognitív keretekről, hogy tisztán fizikális síkon a nézeteink, értékeink, a mindennapi életéről, így például a politikáról alkotott meglátásaink valójában olyan

⁸ A keretek kiemelnek néhány információt a kommunikáció tárgyáról, ezáltal növelve azok szálenciáját. (saját fordítás)

idegsejtek, amelyek egymással kapcsolatban állnak, úgynevezett „áramköröket” (neuron circuit) alkotnak. Minél erősebb egy ideológia, annál erősebb a szinapszis az idegsejtek között. A szinapszis és ezzel az ideológia, a nézet beágyazottsága úgy növelhető, ha a kognitív keretet minél többször aktiválják. Gondoljunk csak a szlogenekre, amelyek a diskurzuskeretezés egyik leghatékosabb technikája, s amelynek pont az a lényege, hogy a lehető legrövidebb idő alatt, többször és magas hatásfokon hívjon elő bizonyos kognitív kereteket, ezzel egyidejűleg erősítve a kognitív keretet.

Előfordul azonban, hogy egy gondolat ugyan már megszületőben van, azt mégsem vagyunk képesek nyelviileg megformálni. Ezt a jelenséget *hipo-kogníciónak* (hypocognition), azaz kogníció hiánynak nevezzük. Lakoff (2014) a következőt írja:

In cognitive science there is a name for this phenomenon. It's called hypocognition – the lack of the ideas you need, the lack of a relatively simple fixed frame that can be evoked by a word or two.⁹ (Lakoff, 2014:21)

Persze az is elképzelhető, hogy ha például a hagyományos politikai skálán elhelyezkedő személyeket vizsgáljuk, s éppen olyasvalakit, aki valamelyest középen, tehát a centrum irányában helyezkedik el, akkor az ő kognitív struktúráját tekintve több, egymástól eltérő, esetleg ellentmondó ideával találkozunk. Ebben az esetben feloldhatatlannak tűnhet például, hogy egy szocialista, társadalmi védőhálót növelő kezdeményezést egy centrista választó leszavazzon a konzervatív, szabadpiaci érdekek mentén. Mindez azonban nagyon is lehetséges amennyiben bevezetjük a *bikonceptualitás* (biconceptuals) személyek fogalmát. Vannak ugyanis bizonyos emberek ugyanis, akik egymással ellentmondásban álló ideológiákban is megtalálják a számukra elfogadható aspektusokat, amelyek így különálló kognitív kereteket alkotnak a kognitív térben. Az azonban a *mutual inhibition* – amely kifejezésre még nincs magyar megfelelő – jelenség miatt lehetetlen, hogy egyszerre két ellentétes keret legyen aktív. Az eredmény így az, hogy bizonyos emberek a döntéshelyzet függvényében, eltérő kontextusokban eltérő módon reagálnak, különböző kognitív kereteket aktiválnak. Mások viszont, akik csak egy bizonyos kognitív „áramkörrel” rendelkeznek, konzekvensen ugyanazokat a kognitív kereteket hívják majd elő. Fontos a döntéshelyzet szó, hiszen egyébként jól megférnek egymás mellett az ideológiák, lehetővé téve az eltérő nézőpontok mérlegelését, viszont amikor állást kell foglalni – a tartózkodást nem ideértve – az egyik kognitív keret mindig felülkerekedik.

⁹ A kognitív tudományban van egy elnevezés erre a jelenségre. Hipo-kogníciónak hívják - a szükséges gondolatok hiánya, azaz egy viszonylag egyszerű, állandó keret hiánya, amelyet egy-két szóval elő lehet hívni. (saját fordítás)

A kognitív keretezés a nézetek, ötletek, ideológiák fizikai formái, azaz az idegsejtek közötti szinapszis számszerű és minőségbeli növelésének folyamata. A kognitív keretezést Cukier et al. (2021) úgy definiálja, mint „(...) a process – a method that guides the human mind toward understanding, imagination, and the evaluation of options.”¹⁰ (Cukier et al., 2022:39) Cukier kutatótársaival (2021) a kogníció három dimenzióját írja le, amelyek a *kauzalitás*, a *kontrafaktuálisok* és a *korlátok* (causality, counterfactuals, constraints). Mindegyik fontos szerepet játszik a kognitív keretek kialakítása során. A kognitív keretek az észlelt valóság számunkra legszáliensebb részleteiről alkotott mentális struktúrák, amelyek „ (...) simplify, fortify, and amplify how we conceive the world so we can act in it.”¹¹ (Cukier et al., 2021:27) A kognitív keretezés során ezeket a struktúrákat alakítjuk ki.

A *kauzalitás* segítségével már kisgyermekkorban megtanuljuk, hogy a világban való működés következményekkel jár, így, ha a váza leesik, az valószínűleg eltörik. A kauzalitás segít tehát megérteni a körülöttünk lezajló eseményeket. Lakoff (2014) itt jegyzi meg, hogy a kauzalitásnak több fajtája van, úgy, mint a közvetlen és a közvetett kauzalitás. Előbbi nyelvileg egyszerűen leképezhető, míg az utóbbiról úgy fogalmaz, hogy „No language in the world has in its grammar a way to express systemic causation.”¹² (Lakoff, 2014: 36) Ennél fogva a globális felmelegedés, amit Lakoff is példaként említ, sokkal nehezebben keretezhető mind kognitív, mint diszkurzív szempontból, hiszen egyrészt a folyamat megértése sok kognitív energiát igényel, másrészt nem lehet néhány szóval keretezni, muszáj közbe iktatni magyarázó lépéseket, amely ezáltal csökkenti a diskurzuskeretezés határfokát.

Második lépés a *kontrafaktuális*, amely az a kognitív képességünk, ami lehetővé teszi, hogy elképzeljük azt, ami lehetett volna, ami volt és ami lehet majd (Cukier et al., 2022:76). Anélkül, hogy pusztán gondolati síkon el tudnánk képzelni a valóság alternatíváit, örökre a jelenbe, és az észlelhető ok-okozati viszonyokba lennénk zárva. Ahhoz azonban, hogy ne kelljen az összes létező alternatívát elképzelnünk, a kognitív keretezés során *korlátokra* van szükségünk, amelyek a helyes, megfelelő irányba terelik a gondolatainkat. A korlátok újabb három csoportra oszthatók, amelyek a következők:

(...) three principles guide the selection: mutability, minimal change, and consistency. Mutability means picking constraints that are open to

¹⁰ (...) egy folyamat - egy módszer, amely az emberi elmét a megértés, a képzelet és a lehetőségek mérlegelése felé irányítja. (saját fordítás)

¹¹ (...) egyszerűsítik, erősítik és kitágítják a világnézetünket, hogy cselekedni tudjunk a világban. (saját fordítás)

¹² A világ egyetlen nyelvének nyelvtana sem képes kifejezni a rendszerszintű ok-okozati összefüggéseket. (saját fordítás)

modification. Minimal change posits that constraints should be adjusted gently, not radically. Consistency means that modifying a constraint cannot contradict another constraint.¹³ (Cukier et al., 2022:104)

Ezek összessége alkotja tehát a kognitív keretek és keretezés alapjait, amelyek segítségével a valóságból csak a számunkra releváns részleteket kell feldolgoznunk, a többit automatikusan, tudattalan módon az elme kiszűri. Mivel a folyamat tudattalan, így a diskurzuskeretezés, amely során a feladó tudatosan átemel a valóságból néhány részletet a szálens kategóriák közé, a befogadó részéről fokozott éberséget igényel, különösen, ha politikai diskurzusról beszélünk.

5.3. Politikai kommunikáció

Amikor a politikai kommunikációt definiáljuk, akkor dolgozatunkban elfogadunk két alaptételt, amelyet Lakoff et al. (2004) határoz meg. Az első, hogy minden politikai ügy, így minden politikai diskurzus és döntés morális. Lakoff (2014) azt írja, hogy a politikai döntések, mint például egy választás és az ott leadott szavazat mindig morális értékeken nyugszik, nem az objektív tényeken. A másik fontos felvetés a metaforákkal kapcsolatos, amely úgy szól, hogy; „Primarily on the basis of linguistic evidence, we have found that most of our ordinary conceptual system is metaphorical in nature.”¹⁴ (Lakoff & Johnson, 2003:18) Ebből adódik, hogy a nagyobb társadalmi szerveződések, mint a nemzet, kisebb struktúrákon keresztül értünk meg, mint például a család – baráti államok, ellenséges államok, valamint „gyermek államok”, ahol a felnőtttség az iparosodás függvénye. Lakoff (2014) kifejti, hogy az Amerikai Egyesült Államokat vizsgálva két különálló modellt lehet elkülöníteni, amelyek két különböző metaforára építenek. Ezek a szigorú apa – modell (stirct father model) és a gondoskodó szülő – modell (nurturant parent model). Előbbi tartozik a republikánus vonalhoz, míg utóbbi a demokratákhoz. A szigorú apa modell, vagy metafora lényege, hogy a fegyelem, fegyelmezés által érhető el a siker, valamint az önállóság. Erkölcstelen, ha valaki olyasmit kap, amit nem érdemel meg, valamint ezáltal nem tanul önfegyelmet és önállótlaná válik. Ezen a metaforán keresztül értelmezhető, hogy a republikánusok számára a társadalmi védőháló kiépítése miért nem fontos, ezzel ellentétben viszont a katonaság megerősítése miért igen. Előbbi önállótlanagra nevel, utóbbi más nemzetek felé erőt és fegyelmezettséget sugall. A

¹³ (...) három elv vezérli a kiválasztást: a változtathatóság, a minimális változás és a következetesség. A változtathatóság azt jelenti, hogy olyan korlátokat választunk, amelyek módosíthatók. A minimális változtatás azt jelenti, hogy a korlátokat óvatosan kell módosítani, nem pedig radikálisan. A konzisztencia azt mutatja, hogy egy korlát nem lehet ellentmondásban egy másikkal. (saját fordítás)

¹⁴ Elsősorban nyelvészeti bizonyítékok alapján megállapítottuk, hogy hétköznapi fogalmi rendszerünk nagy része metaforikus jellegű. (saját fordítás)

gondoskodó szülő modell és metafora ezzel ellentétben a kommunikációra épít, amelynek társadalmi megjelenése a diplomácia, valamint a kollektivizmus, a társadalmi felelősségvállalás. Később látni fogjuk, hogy Norvégiát vizsgálva a szigorú apa – modell egyáltalán nem alkalmazható, de mindezt kifejtjük az elemzés társadalmi gyakorlat részében.

Mielőtt rátérnénk az elemzésre, tisztázni kívánjuk, hogy mit értünk politikai diskurzuson, s mi tesz egy kommunikációt politikaivá. Ehhez Csepeli (2013) négytagú felsorolására hivatkozunk, amely az a) aktorok, tehát, ha egy politikus nyilvánosan beszél, a kommunikáció politikainak minősül, b) az ügyek, hiszen, ha egy ügy politikailag fontos, az arról szóló diskurzus is elkerülhetetlenül politikai, c) a szavak, melyek olyan kognitív kereteket hívnak elő, amelyek önmagukban politikaiak (például: párt, kampány, elnök stb.), valamint d) a csatornák, ahol maga a csatorna politikai, így a kommunikáció is politikai (például: politikus Facebook oldala)

6. Elemzés

A dolgozat következő részében egy norvég internetes diskurzust elemzünk a kritikai diskurzuselemzés módszertani keretei között. Először Jonas Gahr Støre eredeti bejegyzésén keresztül és azt kiegészítve megadjuk a társadalmi kontextust, ezután pedig rátérünk a bejegyzés alatti kommentek elemzésére. Utóbbi esetében a mikroszintű, azaz a szövegnyelvészeti elemzést abban az esetben végezzük el, amikor az releváns, egyébiránt a diskurzuskeretezési technikákra koncentrálunk, amelyek a következők: metafora, jelmondat (catch-phrase), kontraszt, spin, történet (Fairhurst - Sarr, 1996:101).

6.1. Társadalmi gyakorlat

[Bli bøssebærer 23. oktober! ❤️]

Sammen kan vi bidra til at menneskene som trenger det mest, får livreddende helsehjelp og medisiner. Årets TV-aksjon går til Leger uten grenser og forskningsorganisasjonen DNDi. Midlene skal bidra til å forebygge epidemier, behandle sykdommer, gi vaksiner og tilgang til livreddende medisiner og helsehjelp i Bangladesh, Den sentralafrikanske republikk, Den demokratiske republikken Kongo og Sierra Leone.

Bli med på årets viktigste søndagstur 23. oktober! Registrer deg på www.blimed.no

Csatlakozz adománygyűjtőnek október 23-án! ❤️

Együtt képesek vagyunk elérni, hogy azok az emberek, akiknek a legnagyobb szüksége van rá, életmentő egészségügyi segítséget és gyógyszert kaphassanak. Az idei TV-akció az „Orvosok határok

nélkül”-t és a kutatói szervezetet, a DNDi—t támogatja. A források elősegítik a járványok megfékezését, a betegségek kezelését, hogy vakcinákat és életmentő gyógyszereket, egészségügyi segítséget juttassunk Bangladesbe, a Közép-afrikai Köztársaságba, a Kongói Demokratikus Köztársaságba és Sierra Leoneba.

Csatlakozz az év legfontosabb vasárnapi sétájára október 23-án.
Regisztráció: (saját fordítás)

Støre eredeti bejegyzése valójában egy adománygyűjtésre irányuló felhívás, amelyet a nyilvános (tehát nem a személyes oldalán) profilján osztott meg. Ennélfogva az ügy és a csatorna is politikaivá teszi a digitális diskurzust. Norvégiára nem lesz érvényes a Lakoff (2014) által leírt szigorú-apa modell, amit a következőkben indokolni is fogunk. Norvégia nagyjából az 1960-as évektől kezdve, amikor az első olajkitermelésre alkalmas területeket felfedik, folyamatos fejlődésen megy keresztül. Az olaj után befolyó haszon ésszerű befektetésének köszönhető, hogy az ország mára a világ vezető jóléti államai közé sorolható. Ennél fogva a szociális védőháló kiépítése nemhogy kérdéses volna bárki számára, de tulajdonképpen az ahhoz való hozzáférés, így az ingyenes oktatás, egészségügy és fejlett nyugdíjrendszer alapjognak tekinthető. Mindez kitűnik kormány hivatalos honlapján közzétett, 2023-as évre tervezett állami költségvetésből is¹⁵. A 2875 milliárd korona állami bevétel közel fele a mai napig az olajiparhoz köthető, míg a költségvetés kiadás oldalán 1738 milliárd korona szerepel. Feltűnő, hogy nagyjából egyharmada ezeknek a kiadásoknak a társadalombiztosítás fedezésére szolgál így az időskori nyugdíj, a táppénz, a betegellátás, a gyermekszületési járulék és az „egyéb szociális célok” biztosítására. Jóllehet, a jelenlegi miniszterelnök az AP, tehát a norvég munkáspárt miniszterelnöke, ez azonban legkevesbé sem jelenti azt, hogy a politikai skálán való elhelyezkedés bármennyire is befolyásolná az állami költségvetés szociális kiadásait. Erna Solberg 2013 és 2021 között volt Norvégia miniszterelnöke a Høyre színeiben, amely egy jobboldali, konzervatív párt. A 2021-es költségvetést¹⁶ vizsgálva azonban azt látjuk, hogy a szociális jellegű kiadások közel azonosak. Mindebből arra következtetünk, hogy a nemzet-család metafora norvég szempontból csupán a gondoskodó szülő-modell perspektívából működik.

Az adakozás, lévén a norvégok tisztában vannak a jóléti állam adta privilégiumaikkal, számukra bevett, természetes szokás. A 2022-es év azonban a korábbi világjárvány okozta nehézségek után újabb fordulatokat tartogatott, gondolunk itt az Ukrajnában zajló háborúra és az annak következtében kialakult gazdasági változásokra, amelyek Norvégiát sem kerültk el.

¹⁵ <https://www.regjeringen.no/no/statsbudsjett/2023/statsbudsjett-2023-statens-inntekter-og-utgifter/id2931252/>

¹⁶ <https://www.regjeringen.no/no/statsbudsjett/2021/statsbudsjett-2021-statens-inntekter-og-utgifter/id2768898/>

Cikkek tucatjai jelentek meg ezzel kapcsolatban csak az nrk.no-n, amely Norvégia állami hírportálja. Az egyik, 2022. december 12-cikkben például a következőket írják: „Skyhøye strømpriser preger Norge i dag” (Steine, 2022), azaz égbeszökő áram árak jellemzik ma Norvégiát. Az adománygyűjtés így hiába bevett gyakorlat, ma többen úgy vélekednek, hogy nem aktuális, nem releváns ma mások helyzetével foglalkozni, miközben az árak elszökőben vannak – mindez kiderül az elemzett kommentekből később. A miniszterelnök által leírt diskurzuskeret értelmében Norvégia „legfontosabb vasárnapi sétája”, tehát a leginkább égető kérdések közé tartozik az adománygyűjtés, miközben később látni fogjuk, hogy a kommentelők többségét az érdekli, hogy a norvég lakosság milyen támogatásokban részesülhet. Ez a konfliktus is leírható metaforák segítségével, amely így kiegészítheti Lakoff kettős megközelítését. Az nem kérdés, hogy az állami felelősségvállalás kitűnik az eredeti bejegyzésből is, hiszen a felhívást személyesen a miniszterelnök tette közzé, így egy szülői karakter megállapíthatunk maga az állam, de az elnök személyében is. Továbbá a támogatás iránya lehet külföld vagy a norvégok által szorgalmazott államon belüli, lakossági támogatás. Ebben a viszonyrendszerben a család metafora annyiban módosul, hogy a „gondoskodó szülőnek” van saját felelőssége, és felvett felelőssége is, metaforával kifejezve vérszerinti gyermekei és mostoha gyermekei. Ezeken a metaforákon keresztül feloldhatjuk azt az ellentmondást, hogy a norvégok pártolják a szociális védőháló kiépítését, a diplomácia megerősítését, amelyek mind gondoskodó szülő-modell ismérvei, de egyes esetekben a külföldre irányuló támogatásokat inkább az országhatáron belül látnák szívesen.

Egy másik ellentmondásos tény, hogy Jonas Gahr Støre Norvégia egyik leggazdagabb miniszterelnökének számít, hiszen felmenői révén jelentős vagyonra tett szert, amely egyes becslések szerint közel 140 millió koronára tehető (Birkeland, 2021). Közép-európai vagy amerikai szemmel nézve az ekkora vagyon inkább a konzervatív pártok vezetőire jellemző, de Norvégiában mindenesetre lehetséges az, hogy a munkáspárt élén egy vagyonos politikus üljön. Az azonban elkerülhetetlen, hogy a választópolgárok ne kérjék számon, hogy Støre személyesen hogyan járult hozzá az éppen aktuális üggyhöz, lévén neki bőven van lehetősége adakozni. Ezt az általános vélekedést tapasztaltuk a fenti adománygyűjtéssel kapcsolatos bejegyzésre érkezett kommentek között is.

Mindezek összessége adja meg a társadalmi kontextust, amelyet figyelembe kell vennünk, amikor a miniszterelnök bejegyzéseire érkezett hozzászólásokat értelmezzük.

6.2. Szöveg és diszkurzív gyakorlat

Amikor a kommenteket kategorizálni kezdtük, először megvizsgáltuk, hogy a Støre által megosztott kezdeményezés mekkora támogatottsággal bír. Rá kellett jönnünk, hogy olykor nem derül ki egyértelműen a kommentből, hogy az aktuális feladó részt venne-e az adománygyűjtésben, hiszen a diskurzuskeretezési technikáknak köszönhetően a diszkurzív folyamat más perspektívába terelődik. Ez főként azokban az esetekben jellemző, ahol következtetési módszerrel, a diskurzuskeret értelmezésével rájöhettünk ugyan, hogy az adott felhasználó nem támogatja az ügyet, de ezt explicit módon mégsem tartalmazza a szöveg. Azok, akik egyértelműen kifejezik támogatásukat, nem emelik ki a valóság egyes elemeit, tehát az eredeti bejegyzésben vázolt diskurzuskeretet elfogadják, és nem hoznak létre újakat. Előfordul néhány komment, amelyek nem támogatják az ügyet, de nem is jön létre új diskurzuskeret, tehát csak az eredeti diskurzuskeretet utasítják el. És végezetül a korpusz néhány eleme annyira kétértelmű, hogy gyakorlatilag kategorizálhatatlan. Nézzünk meg néhány példát!

A: [Vi deltar.]	Csatlakozunk.
B: [Det skal jeg ikke , nei!]	Én nem fogok, nem.
C: [Bare gi fra skatteletta vi fekk 🤔.]	Csak add oda az adókedvezményt, amit mi kaptunk 🤔
D: 😊🌹	😊🌹

Az (A) komment tehát az, ahol egyértelmű, explicit a csatlakozási szándék, a (B) viszont ennek pont az ellenkezője. Az előbbi esetében pusztán annyi történt, hogy a felhasználó elfogadta az eredeti diskurzuskeretet, annak mentén fejtette ki álláspontját. Az utóbbi pedig ezzel ellentétben elutasította azt, és állást foglalt. A (C) példát viszont meg kell vizsgálnunk szövegnyelvészeti és diszkurzív szempontból is, tehát mikro-, - és makroszinten. Amennyiben a bohóc emoji (piktogram, hangulatjel) nem szerepelne a kommentben, úgy az adókedvezmény megítélésének ténye, tehát, hogy a norvég állampolgárok valóban kaptak adókedvezményt, tulajdonképpen igazságként is elfogadható volna. Mivel azonban a bohóc emoji szerepel, így a kommentet némi iróniával társítva kell értelmezni, hiszen az emoji előhívja a cirkusz, a vicc, a dilettantizmus kognitív kereteit, tehát az adókedvezmény nem valóságos. A diskurzuskeretezési módszer, amely ebben az esetben használatban van, a kontraszt. A kontraszt a valóság ellentétét fejezi ki (Fairhurst - Sarr, 1996:101), amely gyakran ironia formájában jelenik meg. Az újonnan létrejött diskurzuskeret tehát, hogy mivel a norvégok sem kaptak adókedvezményt, így az adománygyűjtés mások (külföldiek) számára is irreleváns, nem aktuális. A (D) jelű példa pedig

besorolhatatlan kategória, habár a mosolygós és rózsza emoji mégis hordoz némi pozitív konnotációkat, a kognitív keretei pozitívak, amely akár azt is jelentheti, hogy a felhasználó támogatja a kezdeményezést. Ez azonban nem derül ki egyértelműen.

A következőkben vizsgáljunk meg néhány kommentet, amelyeket a diskurzuskeretezési módszer alapján kategorizáltunk!

6.2.1. Kontraszt

E: [Kjære Jonas 🤔ta ett sideblikk ❤️Se på folket ditt! Firmaer går med dundrende underskudd ..Pensjonister har lite og leve av😞Unge familier med hjem og strømknaster sliter😞Kjære statsminister ..Kan du nå tenke på dem som ikke tjener til livets opphold her i norge❤Alle vi nordmenn har støttet børsbærer, nå må de støtte oss❤DETTE ER ETT ROP OM HJELP..Tror ingen nordmenn legger 5 øre i børsa før du hjelper dem😞]	Kedves Jonas 🤔 nézz körül ❤️. Figyelj a népedre! A cégek megsemmisítő veszteséggel működnek .. A nyugdíjasoknak semmilyük sincs 😞. Fiatal családok küszködnek a lakhatási – és rezsiköltségek miatt. 😞 Drága miniszterelnök úr .. Tudnál most azokra gondolni, akik azt sem keresik meg, ami itt Norvégiában a létfenntartáshoz szükséges. ❤️ Mi, norvégok mindannyian támogattuk az adománygyűjtést, most nekik kell támogatniuk minket. ❤️ EZ EGY SEGÉLYKIÁLTÁS. Szerintem egy norvég sem fog 5 órét bedobni a perselybe, mielőtt segítenél rajtuk 😞.
---	---

A kontraszt ebben az esetben (E) is kiegészül az emoji használat által kifejezett iróniával. A túlzott szív, és a hangulatjelek variációinak használata egyértelműen ironikus felütést kölcsönöz a kommentnek, hiszen azok kognitív keretei túldramatizált képeket hívnak elő a kognitív térben. A nagybetűvel szedett [DETTE ER ETT ROP OM HJELP/ ❤️ EZ EGY SEGÉLYKIÁLTÁS] pedig még inkább segít megértenünk, hogy a kommentben foglaltakat átvitt értelemben kell vizsgálnunk, hiszen a nagybetűvel szedett írásmód gyakran a túlzást jelöli. Az [Alle vi nordmenn har støttet børsbærer/ Mi mindannyian (norvégok) támogattuk az adománygyűjtést] részletben az [alle vi/ mi mindannyian] alany használata általánosít, ennél fogva túlzó. Diskurzuskeretezés szempontjából tehát a kommentelő felvázol egy Norvégiát, ahol a nyugdíjasok és a cégek tönkrementek többek között az elszökő rezsíárak miatt, ami miatt Norvégia külföldi támogatásra szorul; [nå må de støtte oss❤/ most nekik kell támogatniuk minket]. Ez a dolgozat társadalmi gyakorlat szekciójában leírtak alapján bizonyosan nem igaz,

különösen túlzó állítás, hogy Norvégia az [de/ ő], tehát az eredeti bejegyzésben szereplő országok, így például Banglades segítségére szorulna. A kontraszt fennáll a valóság és a szöveg között, vagyis a diskurzus egy új perspektívába került, azaz új diskurzuskeretbe. Azt külön érdemes kiemelni, hogy az imént vizsgált komment volt az egyetlen, amely más, a kezdeményezést nem támogató kommentre reagált, így szinte azoknak a paródiájaként értelmezhető, s amely új diskurzuskeretet hozott létre, de az mégis a kezdeményezést támogató kategóriába sorolható. Tehát abban az esetben is létrejöhet új diskurzuskeret, ha a komment előző kommentekre reagál, de az eredeti kezdeményezést támogatja.

6.2.2. Metafora

A metaforakutatás, így a diskurzuskeretezéshez kapcsolódó metaforák elemzése és leírása egy önálló dolgozat témája is lehetne, így most csak néhány részletre térünk ki. Lakoff és Johnson (2003) azt írja, hogy „We claim that most of our normal conceptual system is metaphorically structured; that is, most concepts are partially understood in terms of other concepts.”¹⁷ (Lakoff & Johnson, 2003:93). A metafora tehát egy olyan nyelvi eszköz, amely segítségével képzettársításokkal élhetünk, azaz két eltérő fogalmi keretet feleltetünk meg egymással. Az, hogy egy fogalmi, kognitív keretet egy másik kognitív keret segítségével értünk meg, általa értelmezünk, elkerülhetetlenül ahhoz vezet, hogy a diskurzív folyamat tárgya, tehát az eredeti fogalmi keret egyes részei rejtve maradnak (Lakoff & Johnson, 2003:26). A következő példán keresztül látni fogjuk ennek működését.

F: [Ikke ei krone og gi ,Norge er også et "uland "]	Nincs egy koronánk sem, Norvégia is egy fejlődő ország.
--	---

Ha szintaktikai szempontból elemezzük a fenti kommentet, egy magyarázó mellérendelő mondatot találunk. Az első tagmondatban szerepel egy helyesírási hiba, amely az [å], tehát a főnévi igenév jele és az [og] homofón alakok miatt igen gyakori a norvég anyanyelvű nyelvhasználók körében. Továbbá az [uland] feltehetően azért van idézőjelbe téve, mert az egy szakszó, az *utviklingsland*, azaz magyarul a fejlődő ország rövidítése. Az első tagmondatra visszatérve, a mondatban található egy főnévi igenév [å gi/ adni], így a mondat tükörfordításban: [Egy korona sincs adni]. Ebben a formában a tagmondat igen hasonlóan működik, mint a szenvedő szerkezet, hiszen a mondatban nincs jelölve, hogy ki végzi a cselekvést, az agens rejtve marad. Ez felfogható úgy is, hogy a feladó kollektíven, egész

¹⁷ Azt állítjuk, hogy a fogalmi rendszerünk nagy része metaforikusan strukturált, azaz a legtöbb fogalmat részben más fogalmak alapján értünk meg. (saját fordítás)

Norvégiára vonatkoztatja az állítását, vagy nem akarja explicitálni, hogy valójában személyesen nem kíván részt venni a gyűjtésben. Ha megvizsgáljuk a mondatot az alkalmazott diskurzuskeretezési módszer függvényében, akkor azt vehetjük észre, hogy az [uland] Norvégiával való összefüggésben metaforaként működik. A megalkotott diskurzuskeret így az, hogy Norvégia egy fejlődésben lévő ország, tehát az adománygyűjtés iránya sem lehet külföld, mert a pénzre helyben van szükség. Maga az [uland] szó hívja elő azokat a kognitív kereteket, amelyek pl.: az afrikai régió országaira jellemző, tehát a fejletlen infrastruktúra, az emberi jogokat sértő problémák, betegségek, járványok stb. Ha Norvégiára is ezek jellemzőek, úgy a gyűjtés nem lehet aktuális.

6.2.3. Jelmondat (catch-phrase)

A jelmondat vagy angol kifejezéssel élve a *catch-phrase* olyan, könnyen megjegyezhető frázis, amelyet gyakran alkalmaznak a politikai kommunikációban, reklámokban és akár vallásos szöveggörnyezetben is. Gondoljuk itt akár a „Make America Great Again” szlogenre, de hazai kontextusban is találunk hasonlókat. Lényegük, hogy rövidségük és tömörségük által gyorsan képesek előhívni azokat a kognitív kereteket, amelyek a feladó számára hasznosak, célravezetőek.

G: [#StopHazaraGenocide]

H: [We are with you,]

A (G) példában az internetes kommunikáció egyik gyakran használt eszközét látjuk, amely a hashtag (#). Amennyiben egy kifejezés vagy akár egy mondat elé kettőskeresztet teszünk, úgy a jellel kulcsszót, kategóriát azonosíthatunk, és ha erre rákattintunk, minden hasonló tartalom, amelyet elláttak az adott hashtaggel, listázhatóvá válik. A diskurzív folyamatban ezek a rövid frázisok valójában figyelemfelkeltő hatással bírnak, hasonlóképpen működnek tipográfiai szempontból, mintha felkiáltójelet tennénk egy fontosnak vélt szó mellé. Az elemzett kontextusban a frázis alkalmas az éppen folyó diskurzus fontosságát minimalizálni az afganisztáni fajirtással összehasonlításban. A fajirtás diskurzuskeret előhívása így értelmezhető úgy, hogy a világban vannak fontosabb problémák is, mint az aktuálisan tárgyalt ügy.

A (H) kommentben az angol *veled vagyunk* kifejezés szerepel. Az, hogy nem norvég nyelven íródott, ismét a figyelemfelkeltést segíti elő, valamint ez a szókapcsolat valójában már, mint szólás épült be az angol nyelvbe, így az angolul beszélők által gyakran használatos. A

[we], tehát a *mi* személyes névmás használata általánosít, azt fejezi ki, hogy a megfogalmazott komment egy kollektív véleményt közvetít. A diskurzuseret így az összefogás, a közös felelősségvállalás képeit hívja elő.

6.2.4. Spin

A *spin* angol kifejezés, amelyet általában politikai kontextusban használunk. Olyan kommunikációs stratégia, amely lehetővé teszi, hogy szinte minden ügy, közlemény pozitív üzenetként jelenhessen meg. Vannak úgynevezett „spin doktorok” is, akik leggyakrabban politikai tanácsadók, kommunikációs szakemberek, akik pontosan azért felelnek, hogy az üzenet megfelelő formában jusson el a befogadókhoz, vagyis azok a megfelelő diskurzusereteket hívják elő. A diskurzív folyamat szempontjából a spin, mint diskurzuseretezési módszer részben eltér a pusztán politikai kommunikációtól, hiszen a spin alkalmas a diskurzus tárgyát negatív színben is feltüntetni.

I: [Jonas den grådige, hvor Jonas, a mohó, te saját
mye har du gitt av DIN egen zsebből mennyit adtál?
lomme?]

J: Først raner dere folket så Először kifosztjátok a
går dere rundt å tigger om népet, aztán még többért
mer? Forkastelig] koldultok? Megvetendő

Mindkét esetben (I) és (J) a miniszterelnök személye kerül negatív megvilágításba, illetve a (J) esetében ez az egész pártra, az AP-ra értendő, de mivel a miniszterelnök annak tagja, így természetesen személyesen érintett. Az (I) példában a [Jonas den grådige/ Jonas, a mohó] értelmező jelző segítségével a mohóság, a kapzsiság kognitív kerete lesz szálíens. A társadalmi gyakorlat részben már írtunk róla, hogy ez abból adódik, hogy a jelenlegi norvég miniszterelnök tetemes vagyonnal rendelkezik. Az, hogy a [DIN/ <tiéd>] birtokos névmás nagybetűvel van szedve, azt hangsúlyozza, hogy a miniszterelnök hozzájárulása egyrészt kérdéses, másrészt fontosabb tényező, mint a lakosság feltehetőleg csekélyebb lehetősége az adakozásra. A (J) esetében a [rane/ kifoszt] és a [tigge/ koldul] kognitív keretek egy mondatban való használata igencsak erős diskurzuseretet hoz létre. A politikusok rabolnak, majd, amikor más országnak segítségre lenne szüksége, akkor koldulnak. A diskurzuseret így mindkét esetben az, hogy az adományozás valójában a politikusok mohóságának és kapzsiságának az egyik következménye. Az eredeti diskurzuseret ugye az volt, hogy [Sammen kan vi bidra (...)], tehát, hogy *közösen* segíthetünk, amely közösségbe eredetileg a politikusok is hozzátartoztak.

A spin módszer által azonban a politikusok a csoporton kívül estek, valamint a segítségnyújtás diskurzuskeret kicserélődött a „kapzsi politikus” diskurzuskerettel.

6.2.5. Történet

Egy történet ismertetése által a diskurzuskeret tágabb kontextusba helyezhető. A jelmondattal ellentétben ennek a módszernek a lényege, hogy minél több információt nyújtson, hogy a diskurzuskeret részletesebb legyen. Az előhívott kognitív keretek egy ponton hangsúlyosabbá válnak, mint az eredeti bejegyzés által fennálló kognitív keret. A kiinduló pontunk jelenleg, hogy az adománygyűjtés a norvégok közös feladata, a fejlődésben lévő országokon segíteni kell. Nézzünk meg egy példát a kommentek közül:

K: [Nå må ARBEIDERNES parti faen meg se å våkne opp. Her stenger og går mange i min bransje konkurs, for ikke å snakke om andre bransjer....JEG SPYR AV DEN MANNEN (som jeg hadde trua på)LØGNER Jonas !!!]	Most már a MUNKÁSOK pártjának, a pokolba is, fel kell ébrednie. A szakmában sokan bezártak és csődbementek, más szakmákról nem is beszélve. HÁNYOK ETTŐL AZ EMBERTŐL (akiben megbíztam) HAZUG Jonas!!!
---	--

Ebben a példában (K) is megfigyelhető, hogy a nagybetűvel szedett szavak nyomatékosítanak, valamint a felkiáltójelek halmozása is hasonló funkcióval bír. A leírt történet a munkások problémáira utal, valamint, hogy a gazdasági nehézségek következményeképpen sokak csődbe is mentek. A [JEG SPYR AV DEN MANNEN/ HÁNYOK ETTŐL AZ EMBERTŐL] arra vonatkozik, hogy a feladó úgy érzi, cserbenhagyták, hiszen a [Nå må ARBEIDERNES parti faen meg se å våkne opp/ Most már a MUNKÁSOK pártjának, a pokolba is, fel kell ébrednie] részletből kiderül, hogy a „munkások pártja” nem tesz semmit az érdekükben. A [LØGNER Jonas/ HAZUG Jonas] ugyanezt támasztja alá. Ellentétet fedezhetünk fel aközött, hogy a norvég állam adománygyűjtést szervez más országok számára, míg a saját munkásait nem segíti meg a nehéz időkben, s ez az ellentét a feladó részéről feloldhatatlan. Visszautalnánk a korábban felvázolt gondoskodó-szülő metaforikus modellre, amelyet kiegészítettünk a vérszerinti gyermek és mostoha gyermek metafora csoportokkal. Ebben a példában ezek a csoportok úgy alkalmazhatók, hogy a mostoha gyermek az adományozott országok, míg a vérszerinti gyermek a norvég munkásréteg. A munkások, így a feladó nehezményezése is abból adódik, hogy a norvég munkások segítése a „szülő”, vagyis az állam saját felelőssége volna, míg a külföldi országok problémái csupán felvett felelősség. Amíg a saját felelősségét az állam nem látja el, addig a felvett felelősségek teljesítése nem lehet

aktuális. A diskurzuseret tehát az, hogy a norvég munkások helyzete kilátástalan, a politikai segítségnyújtás pedig elmarad.

7. Konklúzió

A dolgozatban ismertettük a kritikai diskurzuselemzés (CDA) módszertani kereteit, valamint annak mentén elemeztük a Jonas Gahr Støre norvég miniszterelnök egy adománygyűjtéssel kapcsolatos bejegyzésére érkezett kommenteket. Megállapítottuk, hogy a diskurzuseretezéssel (framing) több tudományterület is foglalkozik úgy, mint: kognitív tudományok, szociológia, kommunikáció elmélet, nyelvészet. Emiatt tisztáznunk kellett az alkalmazott terminusokat, valamint kiegészítettük az angol *framing* szakszót a diskurzus és kognitív jelzőkkel, hogy az elemzés során egyértelmű legyen, mit tárgyalunk.

Az első hipotézisünk, amely a Lakoff által felvázolt nemzet-család metaforikus modell kiegészítésének lehetőségéről szólt, alátámasztásra került többek között az elemzés (K) példáján keresztül, valamint a társadalmi gyakorlat tárgyalása során. Kimondható tehát, hogy a család-nemzet metafora az aktuálisan tárgyalt ország társadalmi berendezkedése nyomán változik, így a metaforikus struktúra bővíthető, módosítható.

A második hipotézisünket a diskurzuseretezés gyakorlati realizációjával kapcsolatban állítottuk. Azt feltételeztük, hogy azok, akik az eredeti, Støre által közölt bejegyzéssel nem értenek egyet, a kommentjeikben diskurzuseretezési módszereket alkalmaznak. Ezáltal a valóság egyes részeit kiemelik, száliensebbé teszik őket a befogadók számára, hogy a diszkurzív folyamat új, az eredetitől eltérő diskurzuseretek között folytatódjon. A felvázolt hipotézis az elemzés során annyiban egészült ki, hogy a kommentekből nem feltelenül derül ki, hogy az eredeti bejegyzéssel egyetértenek-e, avagy sem, de új diskurzuseret létrejöhet akkor is, ha az egyetértés nem megállapítható. A kezdeményezést támogató felhasználók akkor alkalmaznak diskurzuseretezési módszereket, amikor korábban érkezett, ellenző kommentekre reagálnak, egyébiránt a támogatás kifejezése során nem jön létre új keret. A diskurzuseretezés alkalmazása tehát az eredeti bejegyzéssel való egyetértés függvényében nem megállapítható. Az alkalmazott diskurzuseretezési módszer szerinti kategorizáció elősegíti a kommentek elemzését, azonban a kommenteket legtöbbször egyenként kell megvizsgálnunk, hogy a diskurzuseretet minél pontosabban értelmezni tudjuk. A téma összetettsége miatt azonban a jelen dolgozat csak előfutára lehet a diskurzuseretezéssel kapcsolatos további kutatásoknak.

Források

Beaulieu, T., Sarker, S. & Sarker, S. (2015). Analyzing Online Discourse: Some Theoretical Ideas and a Visualization Approach Research-in-Progress.

https://www.researchgate.net/publication/317179480_Analyzing_Online_Discourse_Some_Theoretical_Ideas_and_a_Visualization_Approach_Research-in-Progress

Letöltés dátuma: 2023.01.09

Birkeland, C. (2021.06.25). Jonas Gahr Støre arver tosifret millionbeløp – god for 140 millioner. Kapital.

<https://www.kapital.no/reportasjer/naeringsliv/2021/06/24/7691000/jonas-gahr-store-er-god-for-140-millioner?zephrossoott=wzf5vo>

Letöltés dátuma: 2023.01.05

Csepeli Gy. (2013). A hatalom anatómiája. In *A politikai kommunikáció* (pp. 178–197).

Budapest: Kossuth Kiadó.

Cukier, K., Mayer-Schönberger, V., & Véricourt, F. d. (2021). Framers make better decisions in the age of big data. London: WH Allen.

Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58.

<https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>

<https://academic.oup.com/joc/article-abstract/43/4/51/4160153?redirectedFrom=fulltext>

Leöltés dátuma: 2023.01.02

Fairclough, N. (1993). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Fairclough, N., & Wodak, R. (1997) Critical discourse analysis. In: Van Dijk, Teun (1997) *Discourse as Social Interaction: Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction* (pp. 258–284). London: Sage.

<https://doi.org/10.4135/9781446289068.n17>

<https://sk.sagepub.com/books/discourse-studies-2e/n17.xml>

Letöltés dátuma: 2022.12.16

Fairhurst, G. T., & Sarr, R. A. (1996). *The Art of Framing, Managing the Language of Leadership*. San Francisco: Jossey-Bass.

Glózer, R. (dátum nélk.). Szabadszociológia. Forrás: A diskurzusvizsgálat a társadalomtudományokban:

http://mmi.elte.hu/szabadszociologia/mmi.elte.hu/szabadszociologia/index92e1.html?option=com_tanelem&id_tanelem=831&tip=0

Letöltés dátuma: 2022.12.17

Huckin, T., Andrus, J., & Clary-Lemon, J. (2012). Critical Discourse Analysis and Rhetoric and Composition. *College Composition and Communication*, 64(1), 107–129.

<http://www.jstor.org/stable/23264919>

Letöltés dátuma: 2022.12.16

Jorgensen, M. W., & Phillips, L. (2002). Critical Discourse Analysis In. *Discourse Analysis as Theory and Method* (pp. 60-90.). London: SAGE Publications Ltd.

Lakoff, G., Dean, H., & Hazen, D. (2004). Don't Think of an Elephant! Know Your Values and Frame the Debate--The Essential Guide for Progressives. Chelsea: Chelsea Green Publishing.

Lakoff, G. (2014). *Don't think of an Elephant*. Chelsea: Chelsea Green Publishing.

Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.

Pluwak, A. (2015). The linguistic aspect of strategic framing in modern political campaigns. *Cognitive Studies, Études cognitives*.

<https://doi.org/10.11649/cs.2011.019>

https://www.researchgate.net/publication/284748479_The_linguistic_aspect_of_strategic_framing_in_modern_political_campaigns

Letöltés dátuma: 2022.11.25

Szilágyi, A. (2019. 02.). Miért gondolunk az elefántra? Forrás: Goethe Institut:

<https://www.goethe.de/ins/hu/hu/kul/sup/klt/21483237.html>

Letöltés dátuma: 2023. 01. 03

P. Szilczl, D. (2018). Bevezetés a kritikai diskurzuselmzésbe. *Jel-Kép*, 2018(3), 3–25.

<https://doi.org/10.20520/jel-kep.2018.3.3>

http://communicatio.hu/jelkep/2018/3/JelKep_2018_3_P_Szilczl_Dora.pdf

Letöltés dátuma: 2022.11.20

Regjeringen. (2022.10.06) *Statsbudsjettet 2023: Statens inntekter og utgifter*.

<https://www.regjeringen.no/no/statsbudsjett/2023/statsbudsjettet-2023-statens-inntekter-og-utgifter/id2931252/>

Letöltés dátuma: 2022.11.05

Regjeringen. (2020.10.07) *Statsbudsjettet 2021: Statens inntekter og utgifter*.

<https://www.regjeringen.no/no/statsbudsjett/2021/statsbudsjettet-2021-statens-inntekter-og-utgifter/id2768898/>

Letöltés dátuma: 2022.11.05

Steine, J., Larsen, H., & Sællmann, S. K. (2022. december 12). Høye strømpriser i hele landet, og høyest i nord på 12 år. NRK. https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/hoye-strompriser-i-hele-landet_-og-hoyest-i-nord-pa-12-ar-1.16216838

Letöltés dátuma: 2023.12.13

van Dijk, T. A. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*, 17(3), 359–383. <https://doi.org/10.1177/0957926506060250>

Letöltés dátuma: 2020.06.22

van Dijk, T. A. (2015) Critical Discourse Analysis. In: Tannen, D.H., Heidi E., Schiffrin, D. (2015) *The Handbook of Discourse Analysis* (pp. 466–485.). West Sussex: John Wiley & Sons.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/9781118584194.ch22>

<https://doi.org/10.1002/9781118584194.ch22>

Letöltés dátuma: 2022.12.18

Youyou, W., Kosinski, M., & Stillwell, D. (2015). Computer-based personality judgments are more accurate than those made by humans. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 112(4), 1036–1040.

<https://www.jstor.org/stable/26454228>

Letöltés dátuma: 2022.08.15

Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York: PublicAffairs.